

Warunki doskonalenie zarządzania w uczelniach – w założeniach noweli prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego w Polsce

1. Wprowadzenie

Kiedy w Krakowie, spacerując po Rynku Głównym, przechodzimy obok Sukiennic to widzimy, że stoją jak stały przed wiekami, a w ich wnętrzu odbywa się nadal handel. I tak jak w średniowieczu - spotkamy tu kupujących z Polski, Niemiec, Anglii, Ukrainy, Rosji i wielu innych państw, które są starsze od Sukiennic. Idąc dalej, ulicą Św. Anny przechodzimy obok Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie spotkać możemy profesorów i studentów z tych wymienionych powyżej państw i wielu innych powstałych we współczesnym świecie. Pozornie wydawałoby się, że nic się nie zmieniło, a jednak to są to konsumenci kupujący inne towary, profesorowie nowoczesnych nauk i studenci posługujący się elektroniką. Panta rhei, wszystko się zmienia, ale rynek i uniwersytet pozostają, ponieważ ciągle się rozwijają i doskonalą w świecie otwartym na wiedzę, naukę i rzeczywisty postęp. Rynek i uniwersytet od czasów Sokratesa są z sobą powiązane. Nie można ich oderwać od siebie, ponieważ ich rozwój naznaczony jest piętnem współdziałania. Rozwój nauki tworzy nowe technologie i produkty oraz kreuje nowe formy i zasady wymiany, opierając się na wyzwaniach płynących z rynku, wyrażającego potrzeby ludzi – konsumentów i producentów, profesorów i kupców, studentów i czeladników. Nie można mówić o rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego bez silnego związku z rynkiem. Badania naukowe i kształcenie w gospodarce rynkowej muszą służyć celom komercyjnym, a rynek winien wspomagać uniwersytety na zasadzie wzajemności.

Z powyższej analizy związków historycznych między rynkiem i uniwersytetem starego i nowego Krakowa wynika, że poprawa funkcjonowania uniwersytetów musi być powiązane z doskonaleniem otwartego polskiego i zarazem europejskiego rynku, z którego rozwojem uniwersytet wiąże swoją przyszłość, a zarazem wpływa na ten rozwój. Dlatego też konieczne jest umiejętne urynkowanie projakościowego zarządzania uczelnią zarówno publiczną jak i niepubliczną oraz jego doskonalenie w czterech aspektach:

- projakościowym – aby zapewniać ciągły wzrost jakości świadczonych przez uczelnie usług badawczych, edukacyjnych i doradczych;
- prorynkowym – aby zaspakajać potrzeby rynku na świadczone usługi, na wymaganym poziomie jakości i w żądanej w danym czasie ilości;

- proekonomicznym – aby zabezpieczać uczelnie ciągły przychód gwarantujący pokrycie kosztów oraz wygospodarowanie nadwyżki ekonomicznej pozwalającej na samofinansowanie rozwoju;
- prospołecznym – aby zagwarantować realizację potrzeb społecznych wszystkich interesariuszy, w tym otoczenia (bliższego i dalszego) szkoły wyższej.

Doskonalenie zarządzania w tych czterech aspektach prowadzi do wzrostu jakości zarządzania w szkolnictwie wyższym i uczelniach publicznych i niepublicznych.

Wszystkie normy prawne sankcjonują, uznany za właściwy, stan rzeczywisty i próbują oddziaływać na jego zmianę w oczekiwanym kierunku. Realizacja zamierzeń ustawodawcy narażona jest na wpływ różnych czynników, które tworzący ustawę lub rozporządzenie nie jest w stanie przewidzieć i dokładnie określić. Dlatego też normy prawne muszą ulegać nowelizacji, zwłaszcza ustawy o bardzo szerokim zakresie oddziaływania, powiązane z prawem międzynarodowym oraz umowach zawieranych między suwerennymi państwami dążącymi do rozwoju integracji europejskiej.

Obowiązujące w PRL prawo dotyczące szkolnictwa wyższego, ramach urynkwienia gospodarki i transformacji systemowej realizowanej przez III RP, musiało ulec zmianie oraz dostosowaniu do norm prawnych obowiązujących w Unii Europejskiej. Dostosowanie polskiego prawa do europejskiego musi następować stopniowo. Do istotnej zmiany tego prawa w Polsce oraz znaczącej reformy szkolnictwa wyższego doszło w roku 2005¹ i 2011.² Jednakże nowelizacja z 18 marca 2011 roku ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 nie była wystarczająca, dlatego też wymaga ona istotnego uzupełnienia i uwzględnienia zmian zachodzących w prawie Unii Europejskiej, ewolucji na rynku usług świadczonych przez szkoły wyższe (badawcze, edukacyjne i doradcze) oraz kryzysu finansowego i społeczno-gospodarczego w Europie i świecie.

Obecnie przygotowywana kolejna nowelizacja prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego powinna przede wszystkim wprowadzić te zmiany, które należało wprowadzić w marcu 2011 roku, ale odłożono je na później³ oraz te, których potrzeba wprowadzenia powstała po uchwaleniu tej nowelizacji, czyli w przeciągu ostatnich dwóch lat. Zmiany w aktualnych przepisach dotyczących szkolnictwa wyższego powinny stworzyć warunki do doskonalenia zarządzania szkołami wyższymi

1 Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r.- Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz. U. 2005, Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

2 Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. 2011, Nr 84, poz. 455.

3 T. Wawak, Znaczenie reformy szkolnictwa wyższego w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstw, [w:] „Procesy formowania więzi organizacyjnych we współczesnej gospodarce. Integracja – Kooperacja – Klastering, praca zbiorowa pod red. naukową R. Borowieckiego i T. Rojka, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2011 r., s. 31 – 48.

w czterech wymienionych powyżej aspektach (projakościowym, prorynkowym, proekonomicznym i prospołecznym), czyli do wzrostu jakości zarządzania w szkołach wyższych. Pojawiają się pytania na które w tym opracowaniu autor szukać będzie odpowiedzi.

Czy „Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw”⁴ oraz „Projekt założeń do ustawy o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw”⁵ zapewniają realizację wyżej przedstawionych zadań oraz jak wpłyną na możliwość doskonalenia zarządzania w szkolnictwie wyższym w przedstawionych czterech aspektach?

Czy proponowane zmiany w prawie dotyczącym szkolnictwa wyższego i nauki przyczynią się do poprawy jakości zarządzania w sektorze kształcenia i co z tego wyniknie dla szkół wyższych w dobie kryzysu społeczno-ekonomicznego?

Jaki będzie efekt jakościowy i ekonomiczny tych zmian - dziś dla uczelni i ich pracowników oraz w przyszłości - dla studentów (np. dobrze opłacona, wymarzona praca w wyuczonym zawodzie)?

Czy obecnie proponowana nowelizacja prawa dotyczącego nauki i szkolnictwa wyższego jest wystarczająco głęboka dla realizacji zamierzonych celów MNiSW oraz stworzy warunki do ciągłej poprawy jakości kształcenia i rozwoju uczelni w Polsce?

Celem artykułu jest poszukiwanie odpowiedzi na powyższe pytania, tu i teraz, w okresie ponownej nowelizacji prawa dotyczącego nauki i szkolnictwa wyższego oraz wykazanie wpływu tej nowelizacji na warunki determinujące doskonalenie zarządzania w uczelniach oraz jakość zarządzania w szkolnictwie wyższym.

2. Projekt założeń nowej nowelizacji ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego – ocena

2.1. Cele proponowanej nowej nowelizacji ustaw

Zgodnie z przewidywaniami Autora, przedstawionymi w książce „Jakość zarządzania w szkołach wyższych”⁶, Pani Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, postanowiła przeprowadzić kolejną nowelizację: ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki

4 www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

5 www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

6 T. Wawak, Jakość zarządzania w szkołach wyższych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 659-660.

oraz ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych. Celem tej regulacji, zdaniem Pani Minister, jest przede wszystkim:⁷

- ułatwienie dostępu do studiów wyższych osobom dojrzałym w ramach uczenia się przez całe życie;
- zapewnienie lepszej jakości kształcenia przy uwzględnieniu autonomii programowej uczelni;
- dostosowanie funkcjonowania uczelni do skutków niżu demograficznego;
- doprecyzowanie niektórych rozwiązań w oparciu o doświadczenia z wdrażania nowelizacji ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym.

Jest rzeczą oczywistą, że praktyka funkcjonowania szkolnictwa wyższego w zmieniających się szybko warunkach, wymaga nowelizacji zapisów w ustawach, zwłaszcza w tych, które już wcześniej wydawały się być niedoprecyzowane lub mało dostosowane do skutków pogłębiającego się kryzysu demograficznego i społeczno-gospodarczego w Polsce. Nowelizacja prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego z marca 2011 roku nie zapewniała oczekiwanego wzrostu poziomu jakości kształcenia (przy uwzględnieniu przyjętej autonomii programowej uczelni) w warunkach skutków niżu demograficznego dla uczelni oraz nie gwarantowała dostępu do studiów wyższych osobom dojrzałym (w ramach uczenia się przez całe życie) w warunkach pogłębiającej się recesji i kryzysu społeczno-gospodarczego.⁸

W omawianych założeniach MNiSW zwraca uwagę na to, że:

- Zmieniające się obecnie potrzeby rynku pracy wymagają stałego dostosowania do nich kompetencji, umiejętności i kwalifikacji pracowników; dlatego też należy ułatwić dostęp do studiów wyższych osobom dojrzałym (powyżej 25 roku życia) i umożliwić im ukończenia studiów w specjalnym trybie, z uwzględniającym wcześniej uzyskanych poza formalnych kwalifikacji, umiejętności i kompetencji, w ramach różnych kursów i samo uczenia się; takiej możliwości nie brała pod uwagę nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym z 13 marca 2011 roku.
- Niż demograficzny powoduje, że uczelnie silnie konkurując o liczbę studentów obniżają jakość nauczania zgodnie z zasadą „równania w dół”; dlatego też należy wprowadzić takie rozwiązania, które doprowadzą do konkurencji uczelni w podnoszeniu jakości kształcenia oraz spowodują wyraźne odróżnienia uczelni ogólnoakademickich (o profilu badawczym) od uczelni zawodowych (o profilu praktycznym); miała to zagwarantować

7 Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw, www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

8 T. Wawak, Dylematy jakości zarządzania w szkole wyższej, [w:] pracy zbiorowej pod red. naukowa T. Sikory i M. Gienzy, Wydawnictwo Naukowe PTTŻ, Kraków 2012. s. 253-272.

- reforma szkolnictwa wyższego w 2005 roku oraz ostatnia nowelizacja z 2011 r. (domagał się tego przed dwudziestoma laty prof. Jerzy Dietl).
- Wykonanie dotychczas niezrealizowanych celów MNiSW wymaga:
 - stworzenia nowych warunków wymaganych przy kształceniu interdyscyplinarnym,
 - włączenia prac dyplomowych do ogólnopolskiego systemu antyplagiatowego,
 - zmian umożliwiających lepszą ocenę efektów kształcenia,
 - usprawnienie trybu postępowania w sprawach uruchamiania i zawieszania kierunków studiów oraz likwidacji uczelni niepublicznych,
 - zmian wzmacniających ochronę praw studentów i zapewnienia kandydatom na studia i studentom, skutecznego dostępu do informacji o uczelniach, które nie przestrzegają prawa oraz o kierunkach, które otrzymały negatywną ocenę Polskiej Komisji Akredytacyjnej.

2.2. Ułatwienie dostępu do studiów wyższych

Unia Europejska nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia ludziom dojrzałym możliwość kształcenia przez całe życie. MNiSW chce ten obowiązek wykonać jak najmniejszym kosztem i wysiłkiem. Propozycje Ministerstwa poprzez nową regulację, polegającą na potwierdzeniu przez uczelnię efektów uczenia się (nie kształcenia!) uzyskanych drogą inną niż formalną, czyli przez samouczenie się, wykonywanie pracy, uczestnictwo w kursach i szkoleniach, samodoskonaleniach, wolontariacie (czyli pracy społecznej). Ta droga kończenia studiów wyższych - inżynierskich była stosowana w Polsce w pierwszych latach PRL i obejmowała przodujących robotników, członków partii. Po krótkich kursach (w tym marksizmu i leninizmu) na wieczorowych uniwersytetach robotniczych zostawało się zaufanym inżynierem. Propozycja metod oceny efektów uczenia się na tych formalnych kursach i nieformalnego samouczenia się proponowana przez MNiSW oraz przyznawania za to punktów ECTS budzi poważny sprzeciw. Ministerstwo składając powyższą propozycję przyczynia się do obniżenia poziom jakości kształcenia. Nie można zaakceptować takich niedorzecznych pomysłów urzędników.

Nie ulega wątpliwości, że trzeba stworzyć dojrzałym obywatelom możliwość kształcenia przez całe życie, a obecnie realizowane studia zaoczne tego nie zapewniają. Jedynym rozwiązaniem z tego problemu jest rozwinięcie na szeroka skalę, przez istniejące wyróżniające się szkoły wyższe, niestacjonarnych studiów e-learningowych na odległość. Celem e-learningu jest, między innymi:⁹

⁹ S. Wawak, K. Woźniak, E-Learning role in higher education and corporate environment, [w:] „The Opportunities

- stworzenie warunków realizacji europejskiej koncepcji uczenie się przez całe życie;
- obniżenie kosztów kształcenia, ponieważ koszty przygotowania kursu ponosi się raz a może być on powtarzany wielokrotnie;
- zmniejszenie kosztów logistycznych;
- ułatwienie dostępu do informacji, zwłaszcza dla chorych i niepełnosprawnych,
- stworzenie pracującym zawodowo studentom warunków do jednoczesnego bezkolizyjnego studiowania na dwu kierunkach studiów i różnych dodatkowych kursach (np. języków obcych);
- stworzenie warunków do indywidualnych toków studiów i rozszerzenia zakresu programu do mniej lub bardziej zaawansowanych,
- umożliwienie bezpośredniego, bieżącego monitorowania osiągnięć każdego studenta.

Wybierając kształcenie na odległość student oszczędza czas i pieniądze oraz może, wykorzystując każdą wolną chwilę, uczyć się dzięki materiałom dydaktycznym udostępnionym na platformie internetowej, poświęcając na każdą część materiału tyle czasu, ile potrzebuje na jego opanowanie. Jest to tryb studiowania dla osób mieszkających za granicą, w kraju w dużej odległości od uczelni, zatrudnionym w trybie uniemożliwiającym systematyczne uczestnictwo w zajęciach odbywających się w murach szkoły wyższej. W uczelniach prowadzących tego rodzaju studia organizuje się, dla osób o mniejszym doświadczeniu w wykorzystaniu nowych technologii, nieobowiązkowe szkolenia z zakresu obsługi platformy internetowej.¹⁰

Podkreślenia wymaga fakt, że obecny krajowy system kształcenia na studiach wyższych pozwala na wykorzystanie technik i metod kształcenia na odległość (maksimum 60% programu). Coraz więcej uczelni stara się ograniczyć bariery czasowe studentów towarzyszące zdobywaniu wiedzy. Jedna z uczelni w Warszawie wprowadziła trymestralną organizację roku akademickiego na studiach niestacjonarnych w systemie distance learning (e-learning) zarówno na Wydziale Prawa w Warszawie jak i na zamiejscowym Wydziale Prawa w Londynie. Uczelnia ta włączyła do swojej oferty edukacyjnej innowacyjne rozwiązanie, odmienne do stosowanych w Polsce, tzw. hologram learning z wykorzystaniem technik multimedialnych i holograficznych. Technika ta pozwala na synchroniczną (kontakt w czasie rzeczywistym) jak i asynchroniczną interakcje między studentem i nauczycielem akademickim.¹¹

Kształcenie na odległość obok wymienionych powyżej zalet posiada także liczne wady i

for and Constraints to Organizational Development in the Information Society”, praca zbiorowa pod red. naukowa A. Stabryły, Mfiles.pl Encyklopedia Zarządzania, Kraków 2012, s.125-132

10 Studia niestacjonarne na odległość, http://www.wszip.poznan.pl/674-studia_niestacjonarne_na_odleglosc.html, odczyt w dniu 12.02. 2013 r.

11 HOLOGRAM LEARNING – kształcenie na odległość – NOWOŚĆ!, www.ewsp.edu.pl, odczyt w dniu 12.02.2013r.

bariery:¹²

- niedosyt komunikacji między mistrzem i uczniem twarzą w twarz;
- nadmiar dostarczonych informacji o nieokreślonym, w sposób wystarczający, stopniu ważności;
- izolacja uczestników kursu oraz brak więzi społecznych między studentami tego samego roku studiów, pozwalających na wymianę informacji, ocen i sądów oraz wzajemną pomoc w studiowaniu;
- brak doświadczenia i właściwych metod w zapewnieniu odpowiedniej jakości kształcenia w systemie e-learningowym kształcenia na odległość, może spowodować pojawienie się na platformie internetowej informacji do wykonania zadań i innych materiałów o niewystarczającym poziomie jakości, opracowanych przez nieprzygotowanych oraz niekompetentnych prowadzących zajęcia,
- niski poziom motywacji studentów do aktywnego uczestnictwa,
- ograniczenia w dostępie studentów do internetu i nowoczesnych technik komunikacji,
- niski poziom przygotowania studentów do odbywania studiów w systemie e-learningowym kształcenia na odległość.

Propozycja MNiSW dotyczące ułatwienia dostępu do studiów wyższych, zawarte w projekcie założeń nowej nowelizacji ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego idą w tym kierunku, ale wiele jest jeszcze tu do zrobienia.

2.3. Zapewnienie lepszej jakości kształcenia

Wejście w życie znówelizowanych w marcu 2011 roku ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego, zgodnie z przewidywaniami nie przyczyniło się do oczekiwanego podniesienia poziomu jakości kształcenia. Władze uczelni, wydziałów, instytutów skupiły uwagę na spełnieniu formalnych wymogów nałożonych na nie przez ustawodawcę oraz MNiSW. Podjęte działania wielu z nich, jak wskazują przeprowadzone obserwacje i rozmowy, sprowadzały się do przeprowadzenia takich zmian, które zaspokoją oczekiwania formalne Polskiej Komisji Akredytacyjnej, a jednocześnie niewiele zmienią w rzeczywistym funkcjonowaniu uczelni, ich komórek organizacyjnych oraz w tradycyjnym postępowaniu nauczycieli akademickich i pozostałych pracowników uczelni. Zapewne

12 S. Wawak, K. Woźniak, E-Learning role in higher education and corporate environment, [w:] „The Opportunities for and Constraints to Organizational Development in the Information Society”, praca zbiorowa pod red. naukową A. Stabryły, Mfiles.pl Encyklopedia Zarządzania, Kraków 2012, s.125-132.

przyjdzie czas na przeprowadzenie kompleksowych badań następstw nowelizacji prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego w 2011 roku, po pełnym wejściu ich w życie. Już dziś można stwierdzić, że wzrosła liczba zatrudnionych pracowników administracyjnych w uczelniach i nie zaobserwowano oczekiwanego wzrostu poziomu jakości kształcenia i poprawy jakości zarządzania w publicznych i niepublicznych uczelniach.¹³ Na pewno pojawią się korzystne następstwa przeprowadzonych zmian w dłuższym czasie, ponieważ przeprowadzone zmiany, generalnie poszły w dobrym kierunku.

W omawianych założeniach czytamy „Masowe kształcenie studentów na kierunkach ogólnoakademickich powoduje też, że kwalifikacje i kompetencje ich absolwentów nie odpowiadają oczekiwaniom pracodawców, co z kolei wpływa na poziom bezrobocia wśród ich absolwentów”.¹⁴ Ponadto Ministerstwo słusznie stwierdza, że nowe, proponowane rozwiązania mają przeciwdziałać dominującemu trendowi kształcenia na kierunkach studiów o profilu ogólnoakademickim w sytuacji, gdy w tych uczelniach studenci mają ograniczony dostęp do wysoko wyspecjalizowanej kadry naukowej, na skutek niskich wymogów dotyczących minimum kadrowego. Badania prowadzone przez autora w pełni to potwierdzają; badani profesorowie krytycznie oceniali niski poziom tych wymogów ujętych w aktualnych normach prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego.¹⁵

W trakcie wdrażania nowych rozwiązań prawnych w szkolnictwie wyższym Ministerstwo zauważyło, że dla zapewnienia wzrostu jakości konieczna jest korekta obowiązujących w szkolnictwie normy prawnych – stąd propozycje kolejnej ich nowelizacji. Czy propozycje MNiSW ujęte w analizowanych założeniach są właściwe i wystarczające? Jak należy je ocenić i jakie inne zmiany w ustawach i rozporządzeniach dotyczących szkolnictwa wyższego należy zaproponować, aby nastąpiła odczuwalna poprawa jakości kształcenia?

Bardzo wysoko należy ocenić propozycje wydzielenia studiów zawodowych o profilu praktycznym od studiów akademickich o profilu badawczym. W pełni słuszna jest wprowadzenie zasady, że tylko ta podstawowa jednostka organizacyjna uczelni, która posiada uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora będzie mogła prowadzić kształcenie zarówno na kierunkach studiów o profilu praktycznym jak i na kierunkach o profilu ogólnoakademickim (badawczym).

13 T. Wawak, Szanse i bariery rozwoju polskich szkół wyższych w opinii profesorów i doktorów – wyniki badań, [w:] „Determinanty potencjału rozwoju organizacji”, praca zbiorowa pod red. naukową A. Stabryły i K. Woźniaka., Mfiles.pl, seria wydawnicza: Encyklopedia Zarządzania, Kraków 2012, s. 45- 57.

14 www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

15 T. Wawak, Wstępny, roboczy raport z I etapu badań na temat: „Projakościowa restrukturyzacja zarządzania w szkolnictwie wyższym, [w:] „Wyzwania jakości zarządzania w szkołach wyższych”, praca zbiorowa pod red. naukowa T. Wawaka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011 r., s. 357-376, oraz Najważniejsze propozycje zmian w systemie zarządzania szkolnictwem wyższym w Polsce w opinii ankietowanych profesorów – wyniki badań, [w:] Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance”, część 1, nr 3, wrzesień 2012, Gdańsk, s. 370-393.

Natomiast wydział (podstawowa jednostka organizacyjna uczelni) nie posiadający uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora będzie upoważniony tylko do prowadzenia kształcenia na kierunkach o profilu praktycznym (zawodowym). Jednocześnie pozytywnie należy ocenić wprowadzenie wymogu, posiadania przez jednostkę ubiegającą się o uruchomienie ogólnoakademickiego profilu kształcenia drugiego stopnia, minimum kadrowego samodzielnych nauczycieli akademickich na poziomie takim samym jaki będzie obowiązywał jednostkę organizacyjną uprawnioną do nadawania stopnia naukowego doktora, w dziedzinę nauki, (np. ekonomię) do której przyporządkowano dany kierunek studiów magisterskich. Sprzeciw budzi natomiast możliwość zastąpienia w tzw. minimum kadrowym, w przypadku studiów magisterskich o profilu praktycznym, aż dwóch samodzielnych nauczycieli akademickich oraz dwóch nauczycieli akademickich posiadających stopień naukowy doktora osobami posiadającymi znaczne doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnia (np. w policji, magistracie lub partii politycznej)

Pozytywnie natomiast należy ocenić wprowadzenie zasady, zgodnie z którą ponad połowa programu kształcenia, określonego liczbą punktów ECTS, na kierunku studiów o profilu praktycznym powinna obejmować zajęcia praktyczne kształtujące kompetencje i umiejętności studenta. Wiąże się to z koniecznością odbywania obowiązkowych trzymiesięcznych praktyk zawodowych w ramach kierunku studiów o profilu praktycznym. Ponadto MNiSW proponuje uruchomienie studiów dualnych – przemian nauka i praca)

Pozytywnie należy ocenić propozycje Pani Minister dotyczące funkcjonowania konwentu zawodowych uczelni publicznych, dotyczące zwiększenia liczby pracodawców w jego składzie oraz poszerzenia uprawnień konwentu do zatwierdzenia nie tylko programów, ale także opisu efektów kształcenia.

Powyższe, pozytywnie ocenione przez autora, poprawnie wdrożone i realizowane propozycje MNiSW wpłyną korzystnie na jakość kształcenia na kierunkach o profilu zarówno praktycznym (w wyższych szkołach zawodowych) jak i ogólnoakademickim w uczelniach badawczych.

Dotychczasowy system oceny efektów kształcenia budzi poważne zastrzeżenia, ponieważ jest on niezgodny z wymogami procesu bolońskiego i Unii Europejskiej. Europejskie Ramy Kwalifikacji postrzegają efekty kształcenia jako: stwierdzenia określające, co student powinien wiedzieć, rozumieć i/lub potrafić zrobić po zakończeniu okresu kształcenia¹⁶. W obowiązującej

16 Ramowa struktura kwalifikacji Europejskiego, Obszaru Szkolnictwa Wyższego, Grupa robocza Procesu Bolońskiego ds. ramowych struktur kwalifikacji, Ministerstwo Nauki, Techniki i I Innowacji Danii, luty 2005, opublikowane w języku polskim przez Ministerstwo Edukacji i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2006, oraz <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/proces-bolonski/podstawy-prawne> data odczytu 12.02.2013 r., s. 19.

ustawie – Prawo o szkolnictwie wyższym efekt kształcenia definiuje się jako: „zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskanych w procesie kształcenia przez osobę uczącą się.”¹⁷ Ustawa nie stwierdza, że należy te efekty oceniać „po zakończeniu okresu kształcenia”. Brak tego stwierdzenia, zdaniem Ministerstwa, pozwala na ocenę efektów kształcenia poprzez analizę ocen uzyskiwanych przez studentów z egzaminów. Oceny egzaminów częściowo mogą, ale nie muszą, oceniać rzeczywistych efektów kształcenia, najważniejsze jest to co student wie, rozumie i potrafi zrobić po zakończeniu studiów, a nie w trakcie egzaminów..

Ministerstwo dostrzegając niedomogi stosowanej oceny efektów kształcenia słusznie proponuje:

- wprowadzenie definicji pracy dyplomowej i uzupełnienie katalogu wymagań niezbędnych do ukończenia studiów I i II stopnia oraz jednolitych studiów magisterskich o obowiązek złożenia pracy dyplomowej;
- włączenie wewnątrz uczelnianych baz prac dyplomowych do ogólnopolskiego systemu antyplagiatowego;
- stworzenia możliwości zwiększenia maksymalnej liczby semestrów na II stopniu kształcenia z 4 do 5, co pozwoli na podniesienie jakości pracy magisterskiej.

Proponowane zmiany wpłyną na poprawę stosowanego systemu oceny efektów kształcenia, ale nie rozwiązują problemu zasadniczego, czyli nie zapowiadają wdrożenia właściwego, odpowiadającego wymogom Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego systemu oceny efektów kształcenia. Należy żywić nadzieję, że kolejna nowelizacja prawa o szkolnictwie wyższym to uczyni.

2.4. Dostosowanie funkcjonowania uczelni do skutków niżu demograficznego

Od kilku lat uczelnie odczuwają skutki niżu demograficznego i wyludniania Polski przejawiające się w zmniejszeniu ogólnej liczby studentów. Niestety proces ten będzie nadal postępować. Potwierdzają to informacje liczbowe zawarte w tabeli 1. W latach 2010 – 2023 przewiduje się spadek liczby studentów ogółem o 31 %. Tak radykalne zmniejszenie liczby studentów spowoduje zmianę ich struktury. W ogólnej liczbie studentów (jak informują dane liczbowe zawarte w tabeli 2) w latach 2010 – 2023 wzrośnie udział studentów uczelni publicznych z 70% do 82%, a zmaleje udział studentów z uczelni niepublicznych o 18 punktów procentowych (z 30% do 12%). Jednocześnie wzrośnie udział studentów studiów stacjonarnych uczelni publicznych z 47% do 80%, a zmaleje udział studentów studiów niestacjonarnych (łącznie uczelni

¹⁷ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym, art. 1.1.18c, Dz. U. 2005, Nr 164, poz.1365, z późn. zm.

publicznych jak i niepublicznych) z 53% do 20%. Te zmiany demograficzne doprowadza do radykalnego ograniczenia liczby uczelni niepublicznych, które będą prowadzić tylko płatne studia niestacjonarne oraz poważnego ograniczenia przychodów uczelni publicznych z tytułu prowadzenia studiów niestacjonarnych, których liczba spadnie o 15 punktów procentowych (z 23% do 8%).

Tabela 1. Prognozowana liczba studentów (w tysiącach) w Polsce w latach 2012-2023

Rok akademicki	Studenci ogółem	Wskaźnik liczby studentów w %% (2010/2011 = 100%)
2010/2011	1841	100
2011/2012	1764	96
2012/2013	1674	91
2013/2014	1613	88
2014/2015	1556	85
2015/2016	1502	82
2016/2017	1451	79
2017/2018	1406	76
2018/2019	1364	74
2019/2020	1332	72
2020/2021	1305	71
2021/2022	1279	69
2022/2023	1262	69

Źródło: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Dla lat 2010/2011 i 2011/2012 liczby studentów są rzeczywiste. www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

Tabela 2. Prognozowana struktura szkolnictwa wyższego w Polsce w latach 2012-2023

Rok akademicki	Studenci studiów stacjonarnych na uczelniach publicznych	Studenci studiów niestacjonarnych na uczelniach publicznych	Studenci uczelni niepublicznych
2010/2011	47%	23%	30%
2011/2012	51%	21%	28%
2012/2013	55%	20%	25%
2013/2014	58%	18%	24%
2014/2015	61%	17%	22%
2015/2016	65%	15%	20%
2016/2017	67%	14%	19%
2017/2018	71%	12%	17%
2018/2019	74%	11%	15%
2019/2020	76%	10%	14%
2020/2021	79%	9%	13%
2021/2022	79%	8%	12%
2022/2023	80%	8%	12%

Źródło: Na podstawie Raportu „Wpływ niżu demograficznego na szkolnictwo wyższe w Polsce”, opracowanie własne MNiSW, WAS, 2012, www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

Powyższe prognozy przyjmują, że studia stacjonarne na uczelniach publicznych będą bezpłatne, a pozostałe odbywać się będą odpłatnie oraz, że w Polsce nie powstaną filie renomowanych uczelni zagranicznych i nie powstaną nowe formy kształcenia na odległość, które mogą się szybko rozwijać.

Zagrożenie upadłością i likwidacją dotyczy w pierwszej kolejności uczelni niepublicznych, które prowadzi tylko studia płatne. Dlatego też zdaniem MNiSW należy podjąć działania chroniące uczelnie niepubliczne, które zapewniają wysoka jakość kształcenia oraz rzetelnie stosują prawo, przed nieuczciwą konkurencją uczelni nie stosujących się do przepisów prawa oraz prowadzących kierunki studiów, które uzyskały negatywną ocenę Polskiej Komisji Akredytacyjnej, poprzez wprowadzenie nowych rozwiązań nadzorczych i dyscyplinujących wobec tych uczelni. Oznacza to konieczność wprowadzenia wzmocnionych mechanizmów nadzoru w stosunku do uczelni, które nie realizują obowiązków ustawowych i nie gwarantują wysokiej jakości kształcenia. Realizacja tych propozycji Ministerstwa wpłynie korzystnie na jakość kształcenia.

Uruchomienie na stronach internetowych Ministerstwa informacji o uczelniach, które uzyskały negatywną ocenę Polskiej Komisji Akredytacyjnej oraz wprowadzenie tzw. „Listy ostrzeżeń”, na której znajdują się uczelnie, wydziały, instytuty o cofniętych lub zawieszonych uprawnieniach, sprzyjać będzie upadłości i likwidacji najsłabszych uczelni, które nie potrafią uporać się na czas ze swymi problemami. Ich upadłość nie rozwiążą problemów szkolnictwa wyższego w Polsce, które są przyczyną dalekich miejsc polskich uczelni w rankingach europejskich i światowych. „Listy ostrzeżeń” sprzyjać będą ochronie interesów studenckich i ograniczać naruszania praw studenckich oraz przyczynią się do zapewniania studentom możliwości uzyskania wysokiego poziomu efektów kształcenia. Te słuszne cele jakie, na tym odcinku problemów kształcenia, które chce osiągnąć Ministerstwo mogą być zrealizowane, jeśli przeprowadzi się generalną restrukturyzację akredytacji programowej i instytucjonalnej kierunków studiów i uczelni oraz gruntownie przebuduje się Polską Komisję Akredytacyjną. Konieczna jest radykalna zmiana sposobu jej funkcjonowania oraz naboru (rekrutacji) jej członków, auditorów i kontrolerów. Tego jednak Pani Minister nie proponuje, co jednoznacznie oznacza, że te ambitne zadania odsiania i likwidacji złych uczelni publicznych i niepublicznych oraz ocalenie i rozwój dobrych w małym stopniu się powiedzie; czyli większość problemów nieodpowiedniej jakości zarządzania i funkcjonowania szkół wyższych pozostanie. Najważniejsza będzie ochrona interesów ekonomicznych założycieli (w tym państwa), natomiast problem jakości kształcenia i rozwoju nauki

zejdzie na drugi plan. Aby tak się nie stało musi ulec zmianie status Polskiej Komisji Akredytacyjnej, która powinna podobnie jak NIK chronić przed niską jakością kształcenia a nie dbać o interes założycieli kiepskich uczelni.

Prowadzone przez autora badania¹⁸ dowodzą, że kierujący uczelniami, wydziałami i instytutami w obszarze kształcenia bardzo często kierują się filozofią zarządzania przez ilość, mając na względzie obowiązujący system finansowania szkół wyższych. Im więcej studentów płaciło czesne i opłacało egzaminy poprawkowe (latami mogli być studentami, niekoniecznie musieli studiować) tym większe były przychody uczelni, a to było najważniejsze. Niż demograficzny stworzył bardzo niekorzystną sytuację dla uczelni w obszarze studiów komercyjnych, które zaczęły przynosić coraz to mniejsze przychody. Pojawiła się konkurencja polegająca na zaniżaniu stawianych studentom wymogów oraz liberalizacja regulaminów studiów; aby zlikwidować kompromitujący poziom kształcenia zlikwidowano prace dyplomowe, kończące studia I stopnia. Zasady funkcjonowania Państwowej Komisji Akredytacyjnej przyczyniły się do akceptowania tego stanu rzeczy. To oczywiście nie mogło spowodować zwiększenie ilości studentów, których liczba z przyczyn demograficznych będzie maleć. Czy Polska Komisja Akredytacyjna stanie na wysokości zadania i nie pozwoli na dalsze obniżanie jakości kształcenia oraz jakości zarządzania w uczelniach publicznych i niepublicznych? Należy mieć nadzieję, że MNiSW o to zadba i pomoże PKA przyczynić się do rozwoju szkolnictwa wyższego.

W pełni zgodzić się trzeba ze stwierdzeniem Ministerstwa, że konsekwencje niżu demograficznego powinny stać się szansą na stałe wzmacnianie etosu i marki uczelni publicznych i niepublicznych, badawczych i zawodowych poprzez zaangażowanie pracowników uczelni w zgodne z przepisami i zasadami dobrych praktyk akademickich wykonywanie obowiązków służbowych. Problem w tym, aby nauczyciele akademicy i studenci chcieli chcieć poprawić jakość swej pracy! Realizacja tych celów wymaga oddolnego wdrażania w szkołach wyższych zasad Total Quality Management (TQM) i ciągłego podnoszenia jakości zarządzania w uczelniach i w ich wszystkich jednostkach organizacyjnych.¹⁹ Propozycje Ministerstwa zawarte w omawianych założeniach nowej nowelizacji prawa dotyczących szkolnictwa wyższego tego jednak nie uwzględniają; zapewne Pani Minister odłożyła te kwestie na kolejną, następną nowelizację tego prawa. Oznacza to, że nie nastąpi, wspomniane powyżej, stałe wzmacnianie etosu i marki uczelni publicznych i niepublicznych, badawczych i zawodowych poprzez zaangażowanie pracowników

18 T. Wawak, Jakość zarządzania w uczelniach w ocenie dziekanów, kanclerzy i kwestorów - wyniki badań, [w:] „Wyzwania jakości zarządzania w szkołach wyższych”, praca zbiorowa pod red. naukową T. Wawaka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011 r., 319-356.

19 T. Wawak, TQM a jakość zarządzania w szkole wyższej w okresie reformy, [w:] „Kompleksowe zarządzanie jakością w organizacji w zmiennym otoczeniu”, praca zbiorowa pod red. naukową E. Skrzypek, UMCS, Lublin 2012, s. 41-57.

uczelni w zgodne z przepisami i zasadami dobrych praktyk akademickich wykonywanie obowiązków służbowych.

Konieczności wdrożenia w szkołach wyższych zasad TQM nie zastąpi powołanie jeszcze jednej, pozorującej zapowiadaną działalność, jednostki organizacyjnej – Konwentu Rzeczników Dyscyplinarnych, w miejsce nieefektywnie funkcjonującego Zespołu do Spraw Dobrych Praktyk (być może były tylko złe praktyki, którymi zespół się nie zajmował). W uczelniach zdarza się, że to osoby pełniące funkcje kierownicze (rektorzy, kanclerze, kwestorzy, dziekani, dyrektorzy instytutów i ich zastępcy) naruszają prawo dotyczące szkolnictwa wyższego i nie dopełniają obowiązków służbowych. Postępowanie dyscyplinarne w sprawie nie wykonywania obowiązków służbowych obecnie zostałyby potraktowane jako zjawisko kuriozalne, aczkolwiek jest obecnie bardzo potrzebne! Czy rzecznik dyscyplinarny, podporządkowany rektorowi będzie mógł poinformować Ministerstwo o nieprawidłowościach występujących w uczelni i o nie wszczynaniu stosownego postępowania? Zapewne nie, ponieważ nie tędy wiedzie droga do wzrostu zaangażowania pracowników i studentów w rozwój swej uczelni!

Ministerstwo dostrzegło powszechne występowanie nieprawidłowości w procesie oceny okresowej nauczycieli akademickich dokonywanych przez studentów oraz funkcjonowania systemu monitorowania karier absolwentów. Postanowiło temu zaradzić, wydając rozporządzenia Ministra dotyczące tych zagadnień, aby tą drogą uzyskać rzetelne i obiektywne informacje od studentów i absolwentów koniecznych do prawidłowego funkcjonowania uczelni. Czy uzyskamy tą drogą potrzebne informacje, pokaże realizacja w przyszłości tych zapowiadanych rozporządzeń. Dla Ministerstwa te rozporządzenia mają przeciwdziałać negatywnym następstwom niżu demograficznego. Jeśli cele zostaną zrealizowane to na pewno korzystnie wpłyną na jakość kształcenia oraz jakość zarządzania w obszarze realizacji zadań edukacyjnych uczelni.

2.5. Pozostałe proponowane zmiany

MNiSW proponuje wprowadzenie zmian precyzujących zasady dofinansowania zadań projakościowych przyznawanych jednostkom posiadającym status Krajowego Naukowego Ośrodka Wiodącego (KNOW) lub ocenę wyróżniającą Polskiej Komisji Akredytacyjnej. Jednocześnie zamierza doprecyzować zasady przyznawania dotacji z tego tytułu uczelniom publicznym i niepublicznym, aby wyeliminować niejasności oraz możliwość podwójnego, a nawet potrójnego finansowania tych samych celów.

Ministerstwo zamierza rozszerzyć obecnie funkcjonujący system POL-on o informacje dotyczące doktorantów, osób którym nadano stopień naukowy, pracowników naukowo-

technicznych i inżynieryjno-technicznych co ma pozwolić na określenie potencjału naukowego uczelni, sprzyjać realizacji zadań KEJN oraz prawidłowemu naliczaniu dotacji stacjonarnej i statutowej uczelniom. Niezrozumiały jest natomiast pomysł, aby warunkiem przystąpienia do obrony prac dyplomowych i rozpraw doktorskich było przekazywanie kopii tych prac do systemu POL-on.

Na szczególną uwagę zasługuje, bardzo dyskusyjny pomysł wprowadzenie nadzoru nad Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów przez Prezydenta RP, który może być wykorzystany do celów politycznych. W myśl propozycji Pani Minister: „Prezydent RP zostanie upoważniony do zwracania się do Centralnej Komisji o informacje i dokumenty, związane z postępowaniem o nadanie tytułu profesora, zwłaszcza w przypadku powzięcia uzasadnionych wątpliwości natury prawnej i wystąpienia z wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy, lub wątpliwości dotyczących nadania tytułu profesora na podstawie dorobku powstałego z naruszeniem prawa albo dobrych obyczajów w nauce.”

Wątpliwości budzi wprowadzenie możliwości zwalniania z konkursu na stanowiska w uczelni nauczycieli akademickich skierowanych do pracy na podstawie umów międzynarodowych przez instytucje zagraniczne. Tego rodzaju praktyka obowiązywała w Polsce na przełomie lat 1945/1956, szczególnie w naukach społecznych.

Za w pełni uzasadnione uznać należy propozycja nadania Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich osobowości prawnej, poszerzający uprawnienia KRASP, dającej jej możliwość tworzenia fundacji. Inną sprawą jest to czy KRASP właściwie wykorzysta poszerzone uprawnienia dla dobra szkolnictwa wyższego.

Ponadto przewiduje się doprecyzowanie obowiązujących regulacji dotyczących: tworzenia przez uczelnie spółek i ich funkcjonowania, działania centrów transferu technologii i spółek celowych oraz systemu komercjalizacji wyników badań naukowych i prac rozwojowych. W tym momencie, bez wiedzy co do konkretnych zmian obowiązującego stanu prawnego nie można poddać ocenie tych propozycji MNiSW. Należy żywić nadzieje, że Ministerstwo stanie na stanowisku, że w gospodarce rynkowej badania naukowe (także uczelni publicznych) muszą służyć celom komercyjnym i stworzy ku temu odpowiednie uwarunkowania prawne.

Z powyższego wynika, że proponowana nowelizacja ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego przyczyni się do poprawy jakości zarządzania i jakości kształcenia w uczelniach publicznych i niepublicznych w Polsce, ale będzie to wzrost niewystarczający. Natomiast gruntownej poprawy wymagać będzie ekonomia zarządzania w szkolnictwie wyższym, zarówno na szczeblu Ministerstwa jak i uczelni.

2.6. Akty wykonawcze do nowelizowanej ustawy

Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw zakłada wprowadzenie szeregu zmian w tej ustawie. Nierozzerwalnie wiąże się z tym konieczność wydania niezbędnych, nowych aktów wykonawczych. Projekt założeń do nowelizacji omawianej ustawy przewiduje wydanie przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego aż 8 następujących rozporządzeń w sprawie:

- prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia,
- warunków i trybu występowania przez uczelnie niepubliczne o dotacje,
- tytułów zawodowych nadawanych absolwentom studiów, warunków wydawania dyplomów oraz niezbędnych elementów dyplomów ukończenia studiów i świadectw ukończenia studiów podyplomowych oraz wzoru suplementu do dyplomu,
- zasad dokonywania oceny okresowej nauczycieli akademickich,
- zasad monitorowania karier absolwentów,
- szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego nauczycieli akademickich,
- kryteriów, warunków i trybu ubiegania się o nadanie statusu Krajowego Naukowego Ośrodka Wiodącego,
- sposobu podziału i trybu przekazywania podmiotowej dotacji na dofinansowanie zadań projakościowych z budżetu państwa.

Pełna ocena proponowanej nowelizacji prawa dotyczącego funkcjonowania szkół wyższych będzie możliwa, wówczas gdy dostępne będą konkretne proponowane zmienione zapisy w omawianej ustawie i znane będą projekty powyższych rozporządzeń wykonawczych. Dziś można tylko wstępnie ocenić kierunek i zakres zmian jaki oferuje Ministerstwo. Kierunek wydaje się być właściwy, ale zakres zmian i treść części z nich budzi wątpliwości i niedosyt. Nie ulega natomiast wątpliwości, że normy prawne dotyczące szkolnictwa muszą ewoluować w ślad za zmieniającymi się warunkami w jakich przychodzi funkcjonować uczelniom publicznym i niepublicznym. Tradycyjny system feudalno-socjalistycznego zarządzania musi stopniowo ulec urynkowaniu, a zarządzanie przez ilość musi zostać zastąpione zarządzaniem przez jakość. Wiąże się to z koniecznością oparcia zarządzania w szkołach wyższych, zwłaszcza w obszarze świadczonych usług dydaktycznych na zasadach Total Quality Management i ciągłym dążeniu do wzrostu jakości pracy wszystkich pracowników uczelni i jej studentów.²⁰ Niestety, te bardzo ważne kwestie nie są

20 T. Wawak, Uwagi na kanwie nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym, [w:] „Metody, techniki i narzędzia

uwzględnione w obecnej nowelizacji ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego. Być może odłożone zostały do następnej nowelizacji, ze stratą do obecnie przeprowadzanej.

Z danych przedstawionych w omawianym projekcie założeń do zmian ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego wynika, że przeprowadzona nowelizacja spowoduje obniżenie nakładów z budżetu państwa na szkolnictwo wyższe w roku 2014 o 31,5 mln zł, a w 2015 r. o 97 mln zł.

Oznacza to, że szkoły wyższe nie mogą obecnie liczyć na większe dotacje ze strony budżetu państwa i muszą dążyć do samofinansowania swojego rozwoju z uzyskanej nadwyżki ekonomicznej.

3. Projekt założeń nowej nowelizacji ustawy o zasadach finansowania nauki - ocena

MNiSW uważa, że rosnąca aktywność jednostek naukowych w okresie jaki upłynął od wejścia w życie 6 ustaw reformujących system nauki w Polsce, a szczególnie ich zaangażowanie w przedsięwzięcia międzynarodowe inicjowane w ramach Unii Europejskiej, wymagają zapewnienia szerszych możliwości do realizacji wspólnych projektów naukowych przez międzynarodowe zespoły badawcze. Modyfikacji wymagają już dziś przepisy, które stanowią barierę dla finansowania lub współfinansowania aktywnego uczestnictwa polskich naukowców.²¹

Zdaniem Ministerstwa nowelizacja ustaw związanych z finansowaniem nauki i jej zakres wynika przede wszystkim z:²²

- konieczności większego umiędzynarodowienia polskiej nauki, w szczególności dostosowania finansowania dużej infrastruktury badawczej do Europejskiej Przestrzeni Badawczej;
- zwiększenia stopnia koncentracji środków finansowych przeznaczonych na upowszechnienie nauki;
- poprawy efektywności wydatków ponoszonych na obsługę finansowania nauki i dostosowanie trybu przyznawania i rozliczania środków na naukę do charakteru realizowanych przez nie zadań;
- rozszerzenie dostępu do informacji o finansowaniu nauki w Polsce za pośrednictwem zintegrowanego informatycznego systemu zarządzania nauką.

Propozycje Pani Minister dotyczące zakresu nowych regulacji i zasadniczych kwestii

zarządzania”, praca zbiorowej po red. naukowa E. Skrzypek, UMCS, Lublin 2011 r., s. 428 - 434.

²¹ www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013.

²² Tamże

uregulowania na obszarze nauki dotyczą:

- finansowania inwestycji w zakresie dużej infrastruktury badawczej;
- zwiększenia stopnia koncentracji środków finansowych przeznaczonych na upowszechnienie nauki;
- poprawy efektywności środków ponoszonych na obsługę finansowania nauki i dostosowania trybu przyznawania i rozliczania środków na naukę do charakteru realizowanych przez nie zadań;
- rozszerzenia dostępu do informacji o finansowaniu nauki w Polsce poprzez zintegrowanie informatycznego systemu zarządzania nauką;
- zmian modyfikujących, precyzujących i porządkujących istniejące przepisy.

Do najbardziej interesujących pracowników szkół wyższych, bardziej szczegółowych propozycji MNiSW zaliczyć trzeba następujące:²³

- będą wydane przepisy redukujące koszty obsługi finansowania nauki oraz trybu przyznawania i rozliczania środków;
- zostaną wprowadzone przepisy zwiększające koncentrację środków przeznaczone na finansowanie istotnych zadań w zakresie upowszechniania nauki oraz odpowiedniego wypromowania wyników nauki w Polsce, Europie i świecie;
- rozszerzony będzie dostęp środowiska naukowego do informacji o procedurach oraz o efektach finansowania nauki poprzez wprowadzenie regulacji pozwalających zintegrowanie informatycznych systemów obsługujących zarządzanie nauką w Polsce;
- nowe przepisy zapewnią przyspieszenie procesów konsolidacji i restrukturyzacji jednostek naukowych oraz wydzielenie finansowania restrukturyzacji jednostek naukowych jako odrębnego zadania (np. włączenie instytutu badawczego lub instytutu naukowego PAN do uczelni publicznej), realizowanego według doprecyzowanych kryteriów i trybu;
- doprecyzowane zostaną przepisy umożliwiające ograniczenie wydatków budżetowych na dotacje statutową przyznawaną dotychczas jednostkom naukowym o najniższym poziomie naukowym; stopniowo, okresowo zostaną pozbawiane dotacji na finansowanie działalności statutowej jednostki naukowej posiadające kategorię naukową C, aż do czasu podwyższenia jej kategorii naukowej, co praktycznie oznacza zakończenie ich działalności;
- wprowadzone zostaną przepisy włączające „System Informacji o Nauce” do systemu informacyjnego POL-on, który będzie zintegrowany z „Systemem Informacji o

²³ www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

Szkolnictwie Wyższym”. Zdaniem Ministerstwa stworzy to możliwość do zapewnienia otwartego dostępu (*Open Access*) do wyników badań naukowych finansowanych ze środków publicznych (który zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony powinien wejść w życie w 2014 r.²⁴) spowoduje to lepsze zarządzanie. System ten rzeczywiście zapewni lepsze zarządzanie finansowaniem nauki oraz przyczyni się do poprawy jakości badań naukowych.

Ministerstwo korzystając z okazji nowelizacji ustawy o finansowaniu nauki zamierza wprowadzić kilka zmian modyfikujących, precyzujących i porządkujących istniejące przepisy. Do nich należy między innymi:²⁵

- zmiana definicji „jednostki naukowej”, której celem jest dostosowanie tego pojęcia do definicji „organizacji badawczej” w rozumieniu art. 30 pkt 1 rozporządzenia Komisji Europejskiej²⁶ co będzie skutkowało między innymi zmniejszeniem ich liczby oraz umożliwieniem ich dofinansowania z budżetu w zgodzie z przepisami unijnymi;
- z katalogu podmiotów będących jednostkami naukowymi wyłączona zostanie Polska Akademia Umiejętności (PAU), ponieważ zdaniem MNiSW różni się od jednostek naukowych; decyzja ta zbudzi sprzeciw środowiska naukowego, zwłaszcza Krakowa;
- modyfikacji mają ulec zadania Rady Głównej Nauk i Szkolnictwa Wyższego, przy czym nie określa się w omawianych założeniach w jakim ma to iść kierunku i na czym te zmiany mają polegać;
- rozszerzeniu mają ulec zadania Komitetu Polityki Naukowej i zmienić się tryb powoływania i odwoływania jego członków, przy czym nie podano na czym te zmiany mają polegać;
- zmieniona zostanie definicja młodego naukowca – ograniczenie wiekiem (dotychczas 25 lat) zostanie zastąpione okresem czasu jaki upłyną do uzyskania stopnia doktora – 5 lat; oznacza to młody naukowiec będzie mógł mieć od 25 do 65 lat, a zależeć to będzie od wieku w jakim uzyskał stopień naukowy doktora.

Zatrważająca jest lista aktów wykonawczych jakie będzie musiało być wydane w związku z propozycja nowelizacji ustawy o zasadach finansowania nauki. Minister Nauki i Szkolnictwa

24 Zalecenie Komisji Unii Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony, (2012/417/UE), Dz. U. Unii Europejskiej, L 194/39-43, z dnia 21.07.2012 r.

25 www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w niu 12.02.2013 r.

26 Rozporządzenie Komisji (WE) nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu, Dz. U. Unii Europejskiej, L 214 z dnia 9.08.2008 r.

Wyższego będzie musiał wydać 9 następujących rozporządzeń w sprawie:²⁷

- kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę,
- kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na naukę oraz na finansowanie działalności statutowej,
- kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na inwestycje w zakresie dużej infrastruktury badawczej służącej potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych,
- warunków i trybu przyznawania pomocy publicznej na realizację inwestycji w zakresie infrastruktury badawczej służących potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych,
- kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na inwestycje budowlane służące potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych,
- warunków i trybu przyznawania pomocy publicznej na realizację inwestycji budowlanych służących potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych,
- kryteriów i trybu przyznawania nagród za wybitne osiągnięcia naukowe lub naukowo-techniczne oraz stypendiów naukowych dla wybitnych młodych naukowców,
- wysokości wynagrodzenia członków Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych, Komitetu Polityki Naukowej, zespołów ewaluacji i zespołów powoływanych przez ministra właściwego do spraw nauki oraz recenzentów i ekspertów,
- sposobu i trybu wyłaniania kandydatów na członków Komitetu Polityki Naukowej oraz sposób powoływania tych członków.

Na szczególną uwagę zasługuje ostatnie zdanie projektu założeń do zmiany ustawy o zasadach finansowania nauki : „**Przewidywane zmiany nie powodują skutków finansowych dla budżetu państwa**”, czyli na pewno nie zwiększy się nakładów na naukę, ale tylko przesunie środki finansowe przeznaczone na realizowane zadań MNiSW w zakresie nauki.

Czy wpłynie to na poprawę jakości zarządzania nauki wzrost jakości prowadzonych badań naukowych? Na to pytanie nie można odpowiedzieć po przeanalizowaniu założeń nowelizacji omawianej ustawy, o tak wysokim stopniu uogólnienia prezentacji przewidywanych zmian!

4. Problemy szkolnictwa wyższego w świetle wyników kontroli NIK i opinii sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży

²⁷ www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w niu 12.02.2013 r.

Kontrola wykorzystania środków publicznych przez szkoły wyższe w latach 2008-2010 została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli (NIK). Kontrolą przeprowadzoną przez Departament Nauki i Oświaty i Dziedzictwa Narodowego NIK objęto MNiSW, 38 szkół wyższych (27 publicznych i 11 niepublicznych). Najwyższa Izba Kontroli oceniła pozytywnie skontrolowaną działalność Ministerstwa i uczelni, mimo stwierdzonych istotnych nieprawidłowości. Wysoka ocenę uzyskały tylko 2 uczelnie publiczne i 1 niepubliczna (tylko w 3 uczelniach na 38 badanych nie stwierdzono nieprawidłowości). Ocenę negatywną uzyskały 4 uczelnie publiczne i 1 niepubliczna. Pozostałe uczelnie (30) oceniono pozytywnie, ale wykazano im liczne nieprawidłowości.²⁸ Jakość zarządzania w 35 uczelni publicznych i niepublicznych badanych przez NIK nie można ocenić wysoko, a w pięciu wręcz negatywnie. Nie wchodząc w szczegóły często występujących nieprawidłowości i ich poziom warto przytoczyć wnioski, sformułowane przez ekspertów NIK na potrzebę zmian w obowiązujących przepisach prawnych dotyczących funkcjonowania szkolnictwa wyższego, które do dziś w sposób zadowalający nie uwzględniono:²⁹

- *istnieją zasadnicze różnice pomiędzy szkołami publicznymi o wieloletniej tradycji i tymi, które powstały przez ostatnie 20 lat. Trudno porównać zwłaszcza kadre dydaktyczną i naukową oraz infrastrukturę obu tych typów szkół, a tym samym trudno jest porównywać koszty kształcenia studentów w uczelniach publicznych i niepublicznych (w szkołach publicznych koszty te są znacznie wyższe);*
- *w aspekcie problemów finansowych i organizacyjnych szkoła wyższa powinna być inaczej traktowana niż przedsiębiorstwo;*
- *w praktyce funkcjonowania szkół wyższych powinien być stosowany kompromis pomiędzy tradycją akademicką w zakresie samodzielności i niezawisłości a obowiązującymi przepisami prawnymi, które powinny być przestrzegane;*
- *poszczególne uczelnie powinny dostosować kształcenie do głównych kierunków swojej działalności oraz reagować na potrzeby rynku;*
- *uczelnie powinny zachować właściwe proporcje między dydaktyką i badaniami naukowymi (uczelnia bez dobrej nauki nie ma szans na prowadzenie dobrej edukacji i odwrotnie);*
- *należy zmienić schemat finansowania uczelni w taki sposób, aby znaczna część dotacji ze środków publicznych była związana z jakością kształcenia;*

28 Informacja o wynikach kontroli wykorzystania środków publicznych przez szkoły wyższe, <http://www.nik.gov.pl/plik/id,3312,vp,4188.pdf>, odczyt w dniu 14.02.2013 r.

29 Tamże.

- *niezbędne jest prowadzenie przez uczelnie odrębnej ewidencji kosztów prowadzenia studiów w formie stacjonarnej i niestacjonarnej (część uczelni prowadzi wyodrębnioną ewidencję);*
- *należy ponownie zastanowić się nad kryteriami przyznawania pomocy materialnej dla studentów i doktorantów;*
- *część stwierdzonych przez NIK nieprawidłowości może wynikać z braku przyjęcia strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce.*

Na szczególną uwagę w przedstawianej Informacji NIK zasługuje wielokrotnie podkreślany brak strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce, która powinna między innymi określać docelowe działania zmierzające do podniesienia jakości badań naukowych i wzrostu jakości kształcenia w szkołach wyższych w powiązaniu z ich otoczeniem gospodarczym i społecznym. Brak takiej strategii w opinii NIK – utrudnia alokację środków zgodnie z długookresowymi potrzebami. NIK zwraca uwagę na to, że na Konferencji ministrów właściwych do szkolnictwa wyższego państw sygnatariuszy procesu bolońskiego, w Londynie w maju 2007 roku, w podpisanym porozumieniu zawierającym najważniejsze zadania do szybkiej realizacji (do 2009 r.) zalecono tworzenie krajowych strategii w zakresie wymiaru społecznego szkolnictwa wyższego.³⁰ Opublikowany we wrześniu 2007 roku raport OECD na temat szkolnictwa wyższego wskazywał także na brak strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce.³¹ NIK zauważa opracowanie w 2009 roku projektu środowiskowego „Strategia Rozwoju Szkolnictwa Wyższego 2010-2020”³² oraz opracowanego w 2010 r., na zlecenie MNiSW przez ekspertów dokumentu: „Strategia rozwoju Szkolnictwa Wyższego do 2020 r.”³³ Do zadań Ministerstwa należało przygotowanie, w oparciu o te dwie różniące się od siebie koncepcje strategii, oraz założeń reformy szkolnictwa wyższego (przeprowadzonej w 2011 r.), dokumentu określającego cele strategiczne i operacyjne dla polskiego szkolnictwa wyższego.³⁴ Dokument taki nie powstał do dziś. W świadomości osób zajmujących się badaniem problemów rozwoju szkolnictwa wyższego funkcjonuje, obok wyżej wymienionych

30 Komunikat z posiedzenia ministrów właściwych do szkolnictwa wyższego państw sygnatariuszy procesu bolońskiego w Londynie w dniach 17-18 maja 2007 r., <http://www.nauka.gov.pl/skolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/proces-bolonski/>, odczyt 14.02.2013 r.

31 <http://www.nik.gov.pl/plik/id,3312,vp,4188.pdf>, odczyt 14.02.2013 r.

32 STRATEGIA ROZWOJU SZKOLNICTWA WYŻSZEGO 2010-2020 . Projekt środowiskowy. Opracowany przez zespół pod kierunkiem Jerzego Woźnickiego, <http://www.krasp.org.pl/index.php?sect=strategia>, odczyt w dniu 8.03.2010.

33 Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku, raport przygotowany przez konsorcjum Ernst & Young i Instytut Badań nad Gospodarką rynekową, luty 2010, <http://www.uczelnia2020.pl>, odczyt w dniu 10.03.2010 r. http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/pdf, odczyt w dniu 14.02.2013 r.,

34 T. Wawak, Jakość zarządzania w szkołach wyższych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 383-386

zapomniana przez MNiSW, jeszcze jedna opracowana strategia z 2007 roku: „Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013”, opracowana przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu w 2005 roku.³⁵

Na brak długookresowej strategii rozwoju szkolnictwa wyższego i nauki wskazywali posłowie w trakcie posiedzenia sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży RP dniu 7 lutego 2013 r. Zdaniem części posłów i przedstawicieli środowiska akademickiego „wszelkie zmiany prawne powinny być poprzedzone przyjęciem strategii rozwoju tego sektora”³⁶ Uwaga tych osób jest słuszna, tylko z doświadczenia ostatnich 20 lat wynika, że opracowane strategie są po to, żeby były w dniu przyjęcia ustawy zmieniającej porządek prawny w szkolnictwie wyższym, tylko żadna z nich nie jest realizowana i każda jest zapomniana po wejściu w życie przepisów nowej ustawy. Opracowanie kolejnej, która nie będzie zrealizowana strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w kraju, po to żeby była dla zadowolenia parlamentarzystów, nie ma sensu; tak jak nie mają sensu strategie rozwoju w szkołach wyższych, które są potrzebne tylko w dniach akredytacji programowej lub instytucjonalnej, przeprowadzonej w uczelni przez PKA, a po zakończeniu i uzyskaniu stosownego certyfikatu wracają spokojnie na półkę; czasami ulegają korekcie, w celu jej przystosowania do rzeczywistych działań.

W trakcie posiedzenia sejmowej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniu 7 lutego 2013 r. Pani Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przedstawiła informację na temat, omawianych powyżej w punkcie 2 i 3, projektów założeń zmian ustaw dotyczących szkolnictwa wyższego i finansowania nauki. W opublikowanej przez Sejm, na swojej stronie internetowej, Informacji o przebiegu tego posiedzenia nie wiele wynika. Być może jest to wina sposobu formułowania i redagowania tego rodzaju „Informacji”, która tak naprawdę informacją nie jest, bo niewiele z niej wynika. Może aktywność uczestniczących w tym posiedzeniu sejmowej Komisji posłów i zaproszonych przedstawicieli środowiska akademickiego była bardzo mała na skutek: niezapoznania się z tymi założeniami lub braku kompetencji w ich analizie i ocenie.

Obok braku strategii rozwoju szkolnictwa wyższego i konieczności jej opracowania, uczestniczący w tym posiedzeniu sejmowej Komisji wskazywali na:³⁷

- potrzebę wzrostu nakładów na naukę i szkolnictwo wyższe, które są niewystarczające;
- konieczność wyjęcia spod rygorów ustawy o finansach publicznych środków własnych uczelni;

35 Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, <http://www.nauka.gov.pl> <http://www.nauka.gov.pl> .data odczytu 21.03.2008.

36 Informacja o posiedzeniu Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniu 7 lutego 2013 r., <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId> ,odczyt w dniu 14.02.2013 r.

37 Informacja o posiedzeniu Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniu 16 lutego 2012r., <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId> , odczyt w dniu 14.02.2013 r.

- brak woli ze strony Ministerstwa „do zbudowania ładu płacowego w szkolnictwie wyższym” i zawarcia układu zbiorowego ze związkami zawodowymi;
- niskie płace w instytutach PAN;
- potrzebę zmiany algorytmu naliczania środków na działalność statutową uczelni w celu ich zwiększenia oraz potrzebę większego dofinansowania kierunków praktycznych jako droższych w prowadzeniu;
- konieczność wycofania proponowanego przepisu umożliwiającego Prezydentowi RP kontrolę decyzji Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów w zakresie nadawania tytułu profesora;
- małe poparcie (propozycji Ministerstwa) do certyfikowania przez uczelnie wiedzy i kwalifikacji zdobytych nieformalnie w ramach samokształcenia, ponieważ dla wielu organizowanie krótkich kursów np. inżynierskich dla samouków praktyków (kiedyś zaangażowanych towarzyszy) rodzi niebezpieczeństwo obniżenia jakości kształcenia,
- potrzebę nadania projektowanym zmianom w nauce i szkolnictwie wyższym najwyższego priorytetu w rozwoju kraju, z czym wszyscy się zgodzili, bez względu na to co ten „najwyższy priorytet” oznacza. W USA przyznanie w handlu zagranicznym krajom zaprzyjaźnionym tzw. „klauzuli najwyższego uprzywilejowania”, wcale nie oznacza najwyższego uprzywilejowania.

!6 lutego 2012 r. sejmowa Komisja Edukacji, Nauki i Młodzieży rozpatrywała, przedstawioną powyżej, Informacja Najwyższej Izby Kontroli o wynikach kontroli wykorzystania środków publicznych przez szkoły wyższe w latach 2008-2010 wraz ze stanowiskiem Ministra Nauki i szkolnictwa Wyższego.³⁸ Pani Minister stwierdziła, że większość wniosków pokontrolnych zostało zrealizowane w formie przepisów uchwalonej nowelizacji ustawy z dnia 18 marca 2011 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i wydanych na jej podstawie nowych rozporządzeń. Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego nie opracowano, a jej elementy umieszczono: w strategiach sektorowych, w strategii rozwoju kraju i strategii rozwoju kapitału ludzkiego. Oznacza to rozbieżność problemów nauki i szkolnictwa wyższego na szereg niespójnych elementów, żyjących własnym życiem, co nie wróży nic dobrego dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju. Zdaniem NIK na 190 wniosków nie zrealizowano 30; co uznać należy za pozytywny efekt kontroli.

Natomiast posłowie, jak wynika z analizowanej Informacji z posiedzenia Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży, dostrzegli szczególną ważność tylko dwóch problemów i dlatego uznali za

³⁸ Informacja o posiedzeniu Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniu 16 luty 2012 r, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId>, odczyt w dniu 14.02.2013 r.

konieczne:

- baczne monitorowanie pomocy materialnej dla studentów i doktorantów,
- rozliczania dotacji z badań naukowych.

Ponadto posłowie wysunęli propozycję rozważenia możliwości wyłączenia publicznych szkół wyższych spod rygorów ustawy o finansach publicznych w zakresie wydatkowania pozyskanych przez nią środków pozabudżetowych – problem ten nie był przedmiotem kontroli i Informacji NIK o wynikach przeprowadzonej kontroli.

Omawiane powyżej założenia nowelizacji ustawy o finansowaniu nauki i szkołach wyższych podejmują powyższe dwa problemy, ale nie biorą pod uwagę realizacji złożonej przez posłów propozycji. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że posłowie nie mieli wiele do powiedzenia w kwestii problemów ujętych w omawianej Informacji NIK i oraz w stanowisku MNiSW; 190 wniosków pokontrolnych NIK i 30 wniosków pokontrolnych nie wywołało większego wrażenia na posłach.

Zakończenie

Odpowiadając na pierwsze postawione we wprowadzeniu pytanie można z pełnym przekonaniem stwierdzić, że „Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw”³⁹ oraz „Projekt założeń do ustawy o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw”⁴⁰ wpłyną korzystnie, ale nie w wystarczającym stopniu, na realizację wyżej przedstawionych zadań, a tym samym stworzą niedookreślone warunki do doskonalenia zarządzania w szkolnictwie wyższym w przedstawionych czterech aspektach: projakościowym, prorynkowym, proekonomicznym i prospołecznym. Jakie będą one rzeczywiście zadecydują konkretne propozycje zmieniające zapisy aktualnie obowiązujących ustaw i rozporządzeń. Jednocześnie trzeba podkreślić, że to na ile te rzeczywiste warunki zostaną wykorzystane do podniesienia jakości zarządzania zależeć będzie od tego jak je wykorzystają organy jednoosobowe i kolegialne uczelni publicznych i niepublicznych oraz urzędnicy zatrudnieni w MNiSW.

Proponowane zmiany w obowiązujących ustawach dotyczących nauki i szkolnictwa wyższego niewątpliwie dążą do poprawy jakości zarządzania kształceniem w szkołach wyższych, ale jakość kształcenia nie jest najważniejszym problemem zatrudnionych w tych uczelniach nauczycieli akademickich. Wątpliwym jest to, aby omawiana, zapowiadana nowelizacja mogła

39 www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

40 www.bip.nauka.gov.pl, odczyt w dniu 12.02.2013 r.

zmienić, ukształtowaną przez ostatnie pół wieku, hierarchie realizowanych zadań przez profesorów i doktorów. Dlatego też efekt jakościowy i ekonomiczny zapowiadanych zmian w uregulowaniach prawnych funkcjonowania nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce, który należy uznać za niewystarczający, aczkolwiek idący w dobrym kierunku, będzie odczuwalny. Zakończą działalność dydaktyczną uczelnie, wydziały i instytuty, które nie potrafią spełnić podniesionych wymogów na określonych kierunkach studiów a pozostałe podniosą o pół stopnia poziom realizowanej jakości kształcenia. Niewątpliwie będzie miało to wpływ na wyniki ekonomiczne tych miernych i lepszych uczelni. To w jakim stopniu te zmiany nastąpią zależeć będzie od ostatecznie wprowadzonych zmian w tekście omawianych ustaw. Nie należy oczekiwać rewolucyjnych zmian, bo takich nie życzy sobie środowisko akademickie, a MNiSW nie jest w stanie je przeforsować.

Rozwój nauki i szkolnictwa wymaga radykalnego wzrostu nakładów płynących z budżetu państwa, Unii Europejskiej i źródeł prywatnych. W warunkach kryzysu finansowego i gospodarczego nie należy spodziewać się koniecznego wzrostu nakładów. Dlatego też rozwój szkół wyższych musi dokonywać się w oparciu o środki własne płynące z wygospodarowanej nadwyżki ekonomicznej. Jej osiągnięcie, w warunkach znowelizowanych omawianych ustaw, będzie możliwe tylko w tych uczelniach, w których radykalnie wrośnie jakość zarządzania; a to zależeć będzie od osób kierujących nimi i zatrudnionych w tych szkołach wyższych pracowników naukowych i pozostałych.

Na sukces szkoły wyższej wpłynie umiejętność takiego powiązania uczelni z rynkiem, które generować będzie wzrost jakości kształcenia i doskonalenie jakości przeprowadzonych badań. Właściwie wykorzystana symbioza uniwersytetu z rynkiem, jak wskazano we wprowadzeniu, zarówno w średniowieczu jak i obecnie, determinuje tempo rozwoju kraju i jakość życia.

Literatura:

[HOLOGRAM LEARNING – kształcenie na odległość – NOWOŚĆ! www.ewsp.edu.pl](http://www.ewsp.edu.pl)

[Informacja o posiedzeniu Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniu 16 lutego 2012 r.,
http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId/.](http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId/)

[Informacja o posiedzeniu Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniu 7 lutego 2013 r.,
http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId/.](http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/komunikat.xsp?documentId/)

[Komunikat z posiedzenia ministrów właściwych do szkolnictwa wyższego państw sygnatariuszy procesu bolońskiego w Londynie w dniach 17-18 maja 2007 r.,
http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/proces-bolonski/.](http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/proces-bolonski/)

[Najważniejsze propozycje zmian w systemie zarządzania szkolnictwem wyższym w Polsce w opinii ankietowanych profesorów – wyniki badań, \[w:\] Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance”, część 1, nr 3, wrzesień 2012, Gdańsk.](#)

[Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw”,
www.bip.nauka.gov.pl.](http://www.bip.nauka.gov.pl)

[„Projekt założeń do ustawy o zmianie ustawy o zasadach finansowania nauki oraz niektórych innych ustaw”,](#)

[www.bip.nauka.gov.pl.](http://www.bip.nauka.gov.pl)

[Ramowa struktura kwalifikacji Europejskiego, Obszaru Szkolnictwa Wyższego, Grupa robocza Procesu Bolońskiego ds. ramowych struktur kwalifikacji, Ministerstwo Nauki, Techniki i I Innowacji Danii, luty 2005, opublikowane w](#)

[języku polskim przez Ministerstwo Edukacji i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2006, oraz <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/proces-bolonski/podstawy-prawne>](#)

[Rozporządzenie Komisji \(WE\) nr 800/2008 z dnia 6 sierpnia 2008 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu, Dz. U. Unii Europejskiej, L 214 z dnia 9.08.2008 r.](#)

[Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu <http://www.nauka.gov.pl>](#)

[STRATEGIA ROZWOJU SZKOLNICTWA WYŻSZEGO 2010-2020 . Projekt środowiskowy. Opracowany przez zespół pod kierunkiem Jerzego Woźnickiego, <http://www.krasp.org.pl/index.php?sect=strategia>.](#)

[Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2020 roku, raport przygotowany przez konsorcjum Ernst & Young i Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, luty 2010, <http://www.uczelnia2020.pl> ooo \[http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/pdf\]\(http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/pdf\) .](#)

[Studia niestacjonarne na odległość, <http://www.wszib.poznan.pl/674-studia-niestacjonarne-na-odleglosc.html> .](#)

[Wawak T., Szanse i bariery rozwoju polskich szkół wyższych w opinii profesorów i doktorów – wyniki badań, \[w:\] „Determinanty potencjału rozwoju organizacji”, praca zbiorowa pod red. naukową A. Stabryły i K. Woźniaka., Mfiles.pl, seria wydawnicza: Encyklopedia Zarządzania, Kraków 2012.](#)

Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. 2011, Nr 84, poz. 455.

Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r.- Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz. U. 2005, Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

[Wawak S., Woźniak K., E-Learning role in higher education and corporate envgironment, \[w:\] „The Opportunities for and Constraints to Organizational Development in the Information Society”, prac zbiorowa pod red. naukowa A. Stabryły, Mfiles.pl Encyklopedia Zarządzania, Kraków 2012.](#)

[Wawak T., Jakość zarządzania w szkołach wyższych, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.](#)

[Wawak T., Dylematy jakości zarządzania w szkole wyższej, \[w:\] pracy zbiorowej pod red. naukowa T. Sikory i M. Giemzy, wydawnictwo Naukowe PTTŻ, Kraków 2012.](#)

[Wawak T., Jakość zarządzania w uczelniach w ocenie dziekanów, kanclerzy i kwestorów - wyniki badań, \[w:\] „Wyzwania jakości zarządzania w szkołach wyższych”, praca zbiorowa pod red. naukowa T. Wawaka, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011 r.](#)

[Wawak S., Woźniak K., E-Learning role in higher education and corporate envgironment, \[w:\] „The Opportunities for and Constraints to Organizational Development in the Information Society”, prac zbiorowa pod red. naukowa A. Stabryły, Mfiles.pl Encyklopedia Zarządzania, Kraków 2012.](#)

[Wawak T., TQM a jakość zarządzania w szkole wyższej w okresie reformy, \[w:\] „Kompleksowe zarządzanie jakością w organizacji w zmiennym otoczeniu , praca zbiorowa pod red. naukowa E. Skrzypek, UMCS, Lublin 2012.](#)

[Wawak T., Uwagi na kanwie nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym, \[w:\] „Metody, techniki i narzędzia zarządzania”, praca zbiorowej po red. naukowa E. Skrzypek, UMCS, Lublin 2011.](#)

[Wawak T., Uwagi na kanwie nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym, \[w:\] „Metody, techniki i narzędzia zarządzania”, praca zbiorowej po red. naukowa E. Skrzypek, UMCS, Lublin 2011.](#)

[Wawak T., Wstępny, roboczy raport z I etapu badań na temat: „Projakościowa restrukturyzacja zarządzania w szkolnictwie wyższym, \[w:\] „Wyzwania jakości zarządzania w szkołach wyższych”, praca zbiorowa pod red. naukowa Wawaka T., Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.](#)

[Wawak T., Znaczenie reformy szkolnictwa wyższego w procesie restrukturyzacji przedsiębiorstw, \[w:\] „Procesy formowania więzi organizacyjnych we współczesnej gospodarce. Integracja – Kooperacja – Klastering, praca zbiorowa pod red. naukowa R. Borowieckiego i T. Rojka Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2011.](#)

[Zalecenie Komisji Unii Europejskiej z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony, \(2012/417/UE\), Dz. U. Unii Europejskiej, L 194/39-43, z dnia 21.07.2012 r.](#)

Streszczenie

Doskonalenie funkcjonowania uczelni musi odbywać się w symbiozie z rynkiem. Dlatego też konieczne jest urynkowienie projakościowego zarządzania uczelnią zarówno publiczną jak i niepubliczną oraz jego doskonalenie w czterech aspektach: projakościowym, prorynkowym, proekonomicznym i prospołecznym. Prawo dotyczące szkolnictwa wyższego, w ramach urynkowania gospodarki i transformacji systemowej musiało ulec stopniowym zmianom oraz dostosowaniu do norm prawnych obowiązujących w Unii Europejskiej. Obecnie przygotowywana kolejna nowelizacja prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego. Celem artykułu jest poszukiwanie odpowiedzi na pojawiające się pytania w związku z przedłożonymi przez MNiSW do społecznej dyskusji - założeń ponownej nowelizacji prawa dotyczącego szkolnictwa wyższego i finansowania nauki oraz wykazanie wpływu tej nowelizacji na warunki determinujące doskonalenie zarządzania

w uczelniach oraz jakość zarządzania w szkolnictwie wyższym. W zakończeni stwierdzono, że proponowane zmiany niewątpliwie dążą do poprawy jakości zarządzania kształceniem w szkołach wyższych, ale to w jakim stopniu te zmiany nastąpią zależeć będzie od ostatecznie wprowadzonych zmian w tekście omawianych ustaw.

Conditions of universities management improvement in propositions of amendments to law concerning higher education in Poland

The improvement of universities management has to take place in symbiosis with market. Therefore marketization of quality oriented management of public as well as non-public universities is necessary. It should be done with attention to four aspects: quality, market, economy and society. Due to marketization of economy and system transformation, the law concerning higher education had to gradually change and adjust to the European Union legislation. The next amendment to higher education law is being currently prepared. The aim of the paper is to find answers to questions, which have arisen due to propositions of amendments submitted to public discussion by the Ministry of Science and Higher Education (MNiSW). The author attempts to demonstrate the impact of those changes on conditions that determine improvement of management in universities and quality of management in higher education. It has been found, that submitted propositions seek to quality of management improvement. However, the range of changes in higher education depends solely on the final content of the legislation acts.